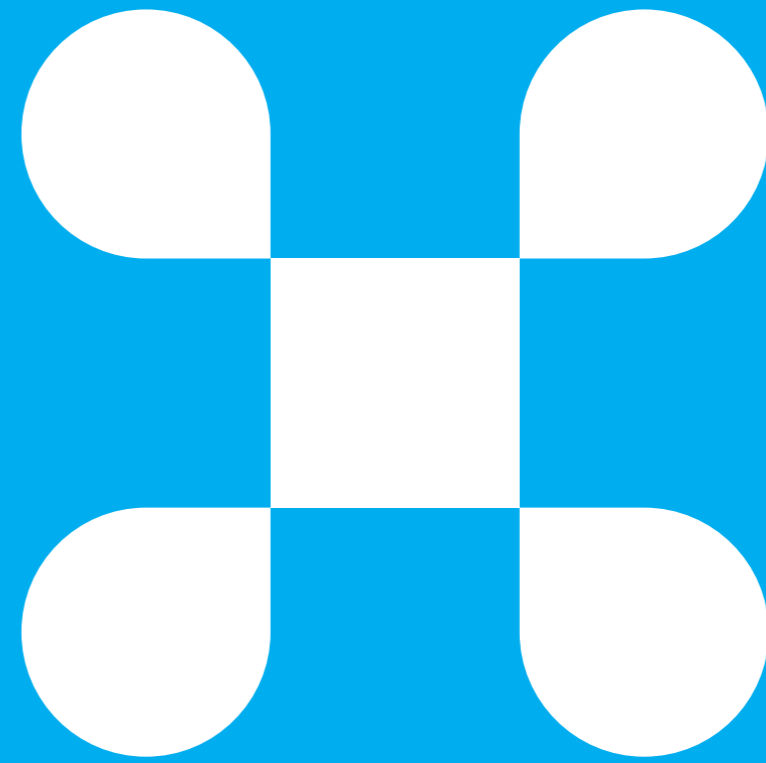

Design Innovation Updates

De Design Innovation Updates verdiepen het concept van ontwerpkracht, door inspiratie en handvatten te bieden uit de praktijk van ontwerpers en onderzoekers. Ontwerpkracht is het vermogen om passende en effectieve interventies te ontwikkelen, die samenleving en sectoren verder brengen. Doordat creatieve bedrijven en professionals elk een unieke combinatie van kennis, vaardigheden en maatschappelijke gedrevenheid in huis hebben – en deze op een eigen manier toepassen – kent ontwerpkracht vele vormen. Aan de basis van de Updates staan de CLICKNL Design Innovation Sessions, gehouden tijdens de Dutch Design Week 2024.

Update #2

Transities vormgeven en realiseren met nieuwe narratieven en passende vaardigheden

Verbeeldingskracht stelt ontwerpers in staat om richting te geven aan transities, door met betrokkenen toekomst te schetsen. Maar vanuit deze kracht kunnen ze ook zelf kartrekker worden in transities, door alternatieve producten en ketens te ontwikkelen – met onderzoekers en industriepartners. Zo ontstaan nieuwe narratieven die laten zien hoe het anders kan. In deze Design Innovation Update zoomen we in op de transitie in de mode-industrie. Waar is het misgegaan? Welke ontwerpers en onderzoekers werken in de voorhoede aan oplossingen? En wat is er nodig voor een transitie op systeemniveau?

Collectie uit leer van oude banken, David Dienaar – Foto: Peter Stigter via AMFI

Naar een nieuw narratief voor de mode-industrie

José Teunissen pionierde met ArtEZ-lectoraat Fashion Design en publicaties als Mode in Nederland de modetheorie in Nederland. Over de jaren verschoof haar interesse van het reflecteren op mode, naar een actieve rol in het vormgeven van innovatie en verduurzaming in de industrie. Nu werkt ze als opleidingsmanager en lector bij het Amsterdam Fashion Institute (AMFI), waar zij in 2024 haar lectorale rede Grenzen en vergezichten, mode op een kantelpunt uitsprak.

José: 'Ik ben opgegroeid in een dorpje in Brabant, in de jaren '60. De stad was ver weg, maar door mode had ik voor mijn gevoel toch toegang tot de jeugdcultuur en de kunsten. Ik kwam ermee in aanraking omdat mijn moeder er veel mee deed, waardoor er in huis

altijd wel tijdschriften over mode te vinden waren. Daarnaast had mijn tante een eigen kledingmerkje.

Wat ik interessant vond en zag in de tijdschriften, is dat een kledingstijl typerend

kan zijn voor een bepaalde periode. En doordat ik het maakproces van dichtbij zag, leerde ik veel over de materiële kant. Ik leerde zo de taal van mode doordat ik ontwerp, productie en constructie van kleding om me heen zag. Toen ik ging studeren koos ik echter niet voor een mode-opleiding, iets dat mijn zusje wel deed, maar voor de studies Nederlands en Filmwetenschappen in Nijmegen.

Beeldtaal, communicatie en specifiek Franse filosofie en semiotiek kwamen veel aan bod – en een aantal van deze schrijvers bespraken niet alleen film, maar ook mode. Mede dankzij een professor die geloofde in het belang van modetheorie, is daar de basis van mijn theoretische benadering over mode ontstaan. Het lectoraat dat ik in 2002 bij ArtEZ startte richtte zich in lijn hiermee op de modetheorie en mode als cultuurfenomeen.

Met de start van het topsectorenbeleid in 2012 werd ik vanuit de creatieve industrie boegbeeld voor mode, en toen heb ik mijn aandachtsgebied verschoven naar innovatie en duurzaamheid. Ik zag dat er in de industrie een modus was ontstaan, waarin het normaal was geworden om elke keer weer iets nieuws

'Ik leerde zo de taal van mode doordat ik ontwerp, productie en constructie van kleding om me heen zag.'

op de markt te smijten. Deze cocon heeft zich de afgelopen decennia kunnen vormen, onder meer door een constante focus op het nieuwe, de opkomst van fast fashion-businessmodellen, en de versterkende werking van digitalisering op beide.

Blikken we terug, dan zien we dat couturehuizen in de jaren '50 leidend waren en confectie keek naar hen als voorbeeld. In de jaren '60 tot '80 volgde de opkomst van de straat: van hippie en punk tot de prêt-à-porter van de Antwerpse Zes. Vanaf het einde van de jaren '80 verschoof de focus naar jonge designers, die overal vandaan kwamen. Mode werd ook iets voor jonge mensen, het had een zekere dynamiek, en in de uitgaanscultuur – met name in Engeland – gingen mensen

Opbouw Couturegraphique, Lausanne 2014 – Foto: José Teunissen

zich uitbundiger kleden. Er ontstond een modecultuur gefocust op het nieuwe, maar nog niet op de fast fashion-manier.

Dat veranderde door de opkomst van businessmodellen die zich – onder het mom van het democratiseren van mode – richtten op het kopiëren en verkopen van goedkopere versies van het werk dat je op de catwalk kon zien. Onder aanvoering van H&M en Zara verhoogden winkelketens de frequentie van nieuwe collecties, zodat iedereen meekon met de laatste trends. Het argument was dat degenen die echt van mode hielden het kwaliteitsproduct wel zouden kopen. Wat je echter begon te zien is dat mensen niet met één, maar heel veel stuks kleding naar buiten gingen. Ze propten niet zichzelf, maar tassen vol: fast fashion.

‘Het huidige systeem is door enorme overproductie en afvalbergen van kleding onhoudbaar, en moet anders. Maar wat is het nieuwe narratief?’

Digitalisering en platformisering hebben deze negatieve spiraal vervolgens versterkt. Kleding gekocht via platforms als SHEIN is zelfs van zulke slechte kwaliteit dat je het maar een paar keer kunt dragen voordat het kapot is, en het moet van de andere kant van de wereld komen. Toch, als we zeggen dat we SHEIN moeten tegenhouden, dan hoor je nog steeds dat dit een elitestandpunt is. Dit narratief is diepgeworteld, en het is de uitdaging om dit om te vormen. Het huidige systeem is door enorme overproductie en afvalbergen van kleding onhoudbaar, en moet anders. Maar wat is het nieuwe narratief? Hoe kan de sector er ook uitzien, en welke vaardigheden vraagt dit?

Om het systeem op een andere manier vorm te geven is het onderliggend goed te beseffen dat digitalisering niet alleen negatief is, maar dat het juist kan helpen bij het verbeelden en creëren van alternatieven. In 2023 startte ik bij het Amsterdam Fashion Institute (AMFI). Daar vindt praktijkgericht onderwijs en onderzoek plaats, waarin de mogelijkheden van digitalisering voor nieuwe ontwerpmethoden en productieketens een belangrijke rol hebben.

Digital Traces, Maja Blom – Beeld: Maja Blom via AMFI

Zo kunnen studenten in de minor 3D Hypercraft ontdekken hoe virtueel ontwerpen hun creatieve mogelijkheden kan verrijken. In 2016 was AMFI-alumna Amber Jae Slooten een voorloper op dit gebied, omdat zij afstudeerde met een volledig digitale collectie. Een recent voorbeeld is afstudeerproject Digital Traces van Maja Blom. Maar virtueel ontwerpen vergroot niet alleen de creatieve mogelijkheden, het kan ook helpen om productieketens duurzamer te maken. Zo kun je met behulp van 3D-lichaamsscans en een platform kleding pas laten maken wanneer iemand het koopt: mode op maat.

De mogelijkheden van de digitale wereld inzetten om productieketens te veranderen, vraagt wel dat de mode-industrie als geheel anders leert werken. Die omslag begint bij onze studenten: het digitale moet voor hen een tweede natuur worden. Daarom gaan AMFI-studenten vanaf 2025-2026 de technische handvaardigheden tegelijk met de digitale vaardigheden ontwikkelen. Aanvullend zijn soft skills belangrijk – iets wat ook bleek uit het project Education4Fashion-Tech. Wil je

digitale mogelijkheden namelijk integreren in de praktijk, dan moet je in interdisciplinaire teams waarin diverse achtergronden samenkomen kunnen werken. Dit vraagt ook dat je weet wat je eigen identiteit is en welke toegevoegde waarde jij meebrengt. We leiden zo niet langer de individuele sterontwerper op, maar zetten de kracht van ontwerp in om samen de puzzel op te lossen.

Deep, Amber Jae Slooten – Beeld: The Fabricant Press Kit

Hypercraft – Beeld: AMFI

Keeping it Local, Fashion Research & Technology – Foto: Niels van Veen via AMFI

‘We leiden zo niet langer de individuele sterontwerper op, maar zetten de kracht van ontwerp in om samen de puzzel op te lossen.’

Na het afstuderen kunnen studenten bijdragen aan het realiseren van veranderingen die hun aan het hart gaan, en daarbij de schaalgrootte kiezen die bij hun past. Sommigen gaan de industrie in en werken vanuit grote merken aan verandering. Anderen gaan aan de slag voor bestaande organisaties gericht op duurzaamheid, zoals United Repair Center, New Optimist of MUD Jeans. Maar wat we ook zien, is dat ze het zelf gaan doen.

David Dienaar bijvoorbeeld studeerde in 2024 af bij AMFI met een collectie jassen gemaakt van het leer van banken die hij op straat aantroef. Door deze manier van upcycling

creëert hij een eigen productieketen. Ook onderzoeksproject Keeping it Local werkt aan een lokale productieketen, met de Nederlandse visserstrui – maar dan digitaal gebreid – als startpunt.

Een inspirerend voorbeeld uit het Nederlandse modeveld is Joline Jolink. Ze werkt vanaf een eigen boerderij genaamd The Fashion Farm, gebruikt lokale materialen, en maakt de commerciële keten inzichtelijk. De ontwikkeling van waardegedreven, kleinschalige praktijken beperkt zich overigens niet tot verduurzaming. Zo werkt Hul le Kes van Sjaak Hullekes en Sebastiaan Kramer met mensen die een afstand hebben tot de arbeidsmarkt, en maakt zo sociale verantwoordelijkheid deel van zijn werk.

In mode wordt zo een hoopgevende transitie zichtbaar, in het gebied tussen onhoudbare fast fashion en worstelende luxemerken, waarin ontwerpers gemeenschappen creëren rond werk en waarden. Kies je hiervoor, dan betekent dit al lang niet meer dat je droog brood moet

eten. Je kunt echt een levensvatbaar bedrijf opbouwen. Het is als de stadsbrouwerij die geen Heineken wil worden, de kwaliteitsbakker om de hoek, of een goed restaurant.

Deze werkwijze is persoonlijk, creëert directe verbindingen tussen mensen, en contrasteert de winkelketens die als eenheidsworst over de wereld uitgesmeerd zijn – en waarbij je niet meer weet in welke stad je bent, omdat je overal dezelfde winkelstraten ziet. Tegelijk moeten we er ons van bewust zijn dat systeemverandering ook vraagt om nieuwe, grootschalige businessmodellen en regelgeving. Het is de vraag of de industrie in staat is de omslag te maken, maar in het tussengebied is een hoopvolle ontwikkeling gaande.’

‘Het is als de stadsbrouwerij die geen Heineken wil worden, de kwaliteitsbakker om de hoek, of een goed restaurant.’

Fashion Farm, Joline Jolink – Foto: Fashion Farm

José Teunissen - Foto: Kas van Vliet

Publieksinzichten

‘Overproductie is een belangrijk onderdeel van het probleem. De oplossing lijkt simpel: minder maken. Maar dit vraagt dat we up- en recycling op een grotere schaal weten te organiseren.’ – Leontine Wagenaar

‘Studenten zijn zich er tijdens de studie zeer van bewust dat een transitie nodig is, maar het opschalen van dit bewustzijn naar de “echte wereld” is een uitdaging.’ – Nicoline Dorsman, Design Academy Eindhoven’

‘Juist ontwerpers in het Mondiale Zuiden hebben veel kennis van materialen, maar zij missen helaas de middelen om te innoveren.’ – Sophie Tendai Christiaens, stby

Biorigami – Foto: Studio Samira Boon

Vanuit interdisciplinaire samenwerking duurzame materialen ontwikkelen

Samira Boon werkt vanuit haar studio met andere bedrijven en kennisinstellingen samen in **NewTexEco**. Een van haar projecten is **Biofold**: een serie akoestische elementen die gemaakt kan worden uit lokaal gewonnen natuurlijke vezels, of uit textielafvalstromen gecombineerd met biobased plastics. De ontwerp- en productiemethode is gebaseerd op technieken uit origami. Met haar werk laat Samira zien, door te doen, dat de ontwikkeling en implementatie van architectonische producten anders kan en dat een nieuw narratief mogelijk is.

Samira: 'De bouwsector is een grote industrie, die voor veel uitdagingen staat. Een daarvan is het hoogwaardig toepassen van afvalstromen en herbruikbare materialen. Met Biofold laten we zien dat je duurzaam en circulair geproduceerde producten hoogwaardig en ook op grotere schaal toe kunt passen. Daarnaast

is het voor een succesvolle introductie van een nieuw architectonisch product belangrijk om bijvoorbeeld de levensduur aan te tonen. Om de sector te overtuigen, moet je het laten zien. Dat maakte The Exploded View tijdens Dutch Design Week 2021 zo waardevol. Dit huis, gemaakt van honderd biobased- en circulaire

materialen waaronder Biofold, was een geweldige pilot en showcase.

De ontwikkeling van Biofold is het resultaat van intensieve samenwerking met externe partners. Onze studio is gespecialiseerd in het toevoegen van eigenschappen aan materialen, door de inzet van digitale ontwerpmethoden in combinatie met verschillende productietechnieken. Door origami-technieken te implementeren krijgt het materiaal structurele en akoestische eigenschappen, die vervolgens innovatieve producten zoals BioFold mogelijk maken. In het NewTexEco-netwerk brengen we deze expertise in, en tegelijk vergroten wij onze kennis door samen te werken met partners zoals het lectoraat Fashion Research and Technology van de Hogeschool van Amsterdam en het VU Biophysics Lab.

Hoe kun je bijvoorbeeld met een biobased-methode zorgen dat het materiaal marktconform is en voldoet aan eisen ten aanzien van brandveiligheid? NewTexEco laat zien dat als je kennis vanuit allerlei specialisaties bij elkaar brengt, je samen verandering in de keten kunt realiseren. Daar krijg je echt enorm veel energie van. En door

'De ontwikkeling van Biofold is het resultaat van intensieve samenwerking met externe partners.'

die energie kunnen we uitdagingen aangaan en grote hordes nemen. Wees je er wel van bewust dat grote veranderingen vragen om langdurige tijdsinvesteringen. Maar laat dat je er zeker niet van weerhouden om bij te dragen aan de groene transitie.'

Biofold, The Exploded View DDW 2021 – Foto: Eduard van Vliet via Studio Samira Boon

Samira Boon – Foto: Kas van Vliet

Publieksinzichten

'Onderzoek naar nieuwe materialen opent deuren naar nieuwe ervaringen voor consumenten en gebruikers.'
– Kyenno Scheepers, TU Delft

'Ik moest denken aan de tegels van bagger van **Waterweg**. Zij werken aan een economisch haalbare, circulaire bagger- en bouwindustrie door op een andere manier naar onze afvalstromen te kijken.'
– Hanna

'**New Industrial Order** is een laboratorium waar kunstenaars, engineers, ontwerpers en ondernemers met behulp van **3D knitting robots** gepersonaliseerde kleding ontwerpen en produceren. Vanuit een gezamenlijke overtuiging werken ze voor de lange termijn met anderen aan transformatie in de mode-industrie.'
– Sonja Veldkamp

Fashion Police – Beeld: Troykyo via DALL-E

Een fashion police die het paspoort van je kleding controleert

Doordat textielproductie transparanter en duurzamer moet, bevinden we ons volgens lector Troy Nachtigall van de Hogeschool van Amsterdam in de meest interessante tijd sinds de jaren '80. Vanuit strategische alliantie Transitions werkt hij daarom met anderen aan de vraag hoe we de hele industrie mee kunnen nemen in een transformatie van oud naar nieuw, en welke vaardigheden hiervoor nodig zijn – niet alleen in de mode-industrie, maar ook andere industrieën. Want textiel zit niet alleen in je kleding.

Troy: 'Doordat textiel in zoveel producten zit, is de vraag welke vaardigheden nodig zijn om de productieketen te verduurzamen niet gemakkelijk te beantwoorden. Je hebt te maken met meerdere industrieën, die elk op een eigen manier werken. Daarnaast is het nu onduidelijk hoe duurzaam bijvoorbeeld een kledingstuk eigenlijk is. Saxion Hogeschool deed onderzoek

naar de garderobes van mensen. Waar zij achter kwamen, is dat 40% van de kledingstukken niet correct gelabeld is.

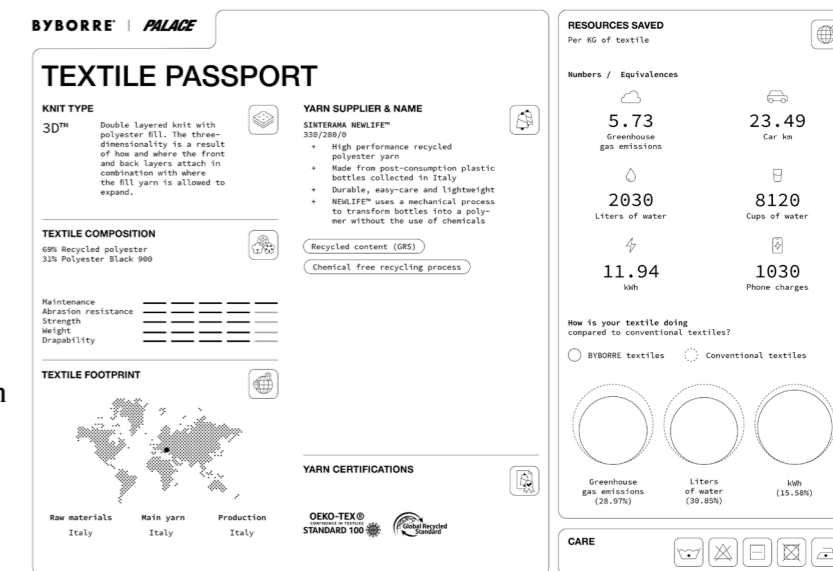
Niemand weet dus echt wat er in kleding zit, waardoor het onduidelijk is of een product duurzamer is. Toch is er vanuit regelgeving de eis dat de CO2-voetafdruk omlaag moet, en

dat materialen vele cycli mee moet kunnen gaan. Maar als de labels niet kloppen, wordt het controleren complex. Alles haakt in elkaar. Als we dus willen weten welke vaardigheden nodig zijn voor duurzame textielproductie, dan moeten we leren denken in circulaire systemen. Met Circular Loopholes hebben we een toolkit ontwikkeld, die je op een systemische wijze naar transformaties laat kijken.

Door te denken in systemen, zie je dat het voor verduurzaming essentieel is dat je exact weet wat de herkomst is van materialen. Eigenlijk heeft textiel dus een soort paspoort nodig, zoals ByBorre heeft ontwikkeld. Met zo'n paspoort kun je niet alleen zien waar iets vandaan komt. Het laat ook zien hoeveel energie, water of CO2 is gebruikt of bespaard.

En ja, om dat paspoort te controleren is een fashion police nodig die kijkt wat er echt in kleding zit. We moeten daarom ontwerpers opleiden die digitale tools kunnen ontwikkelen en gebruiken die dit complexe, mentale werk ondersteunen. Maar het vraagt ook om social designers, die de omslag in een industrie vorm kunnen geven. Door samenwerking in Pact for Skills kunnen we zorgen dat industrieën deze vaardigheden in huis hebben.'

'Met zo'n paspoort kunnen we niet alleen zien waar iets vandaan komt. Het laat ook zien hoeveel energie, water of CO2 is gebruikt of bespaard.'

Textielpaspoort – Beeld: ByBorre Press Centre

Troy Nachtigall – Foto: Kas van Vliet

Publieksinzichten

'Tapijten zijn niet ontworpen om te worden gerecycled en hebben daarom aan het einde van de levenscyclus weinig restwaarde. Net als met textiel kan ook hier een (vrijwillig) Extended Producer Responsibility (EPR)-systeem helpen om dit probleem op te lossen.'

– Jos Vlughter, Partners for Innovation

'Met 3D weaving brengen we ontwerp en productie in onze fabriek samen. Deze techniek stelt ons in staat om producten en prototypes voor allerlei industrieën te maken, van zorg tot architectuur en van mode tot auto-industrie.'

– Hubert Evers, EE Exclusives

'Het is belangrijk om als één samen te werken. Dit vraagt ook dat we met hbo en mbo samen deze transitie mogelijk maken, en dat vaardigheden van studenten elkaar aanvullen.'

– Marieke van der Vleuten

Bart Ahsmann en Ynske Silva – Foto: Kas van Vliet

Transities vormgeven vraagt een overkoepelende aanpak en kennis van beleid

Met de Agenda Ontwerpkracht zetten de Topsector Creatieve Industrie en CLICKNL in op het versterken van de vaardigheden van ontwerpers, zodat zij een belangrijke rol kunnen spelen in het ontwerpen aan transities. Bart Ahsmann, directeur CLICKNL, en Jann de Waal, boegbeeld van de Topsector Creatieve Industrie, benadrukken dat ontwerpers ook kennis moeten hebben van beleid. Ook verkennen ze hoe de topsector onderliggend de grotere beweging kan orkestreren.

Bart: 'Een zwakte van de ontwerpdisciplines is helaas dat we niet gewend zijn om te denken in hoe beleid wordt ontwikkeld. Hoe werkt overheidsbeleid? Dit is een van de redenen waarom de Publieke Ontwerppraktijk (PONT) is gestart. Juist in een vraagstuk als het circulair maken van de textielketen is het beleidsvraagstuk namelijk belangrijk. Wat zijn schaalbare recyclingoplossingen? Of: hoe

geef je een digitaal textielpaspoort vorm? Deze vragen laten de noodzaak zien dat je als ontwerper kennis hebt van wetgeving, en dat je weet hoe beleid – nationaal en Europees – wordt ontwikkeld. Daar moeten we als creatieve industrie meer kennis van hebben.'

Jann: 'In de transitie naar circulaire productieketens ontstaan veel interessante,

innovatieve toepassingen. Wat we echter zien is dat die deeloplossingen vaak niet op elkaar zijn afgestemd. Hierdoor houdt een keten zichzelf als het ware gegijzeld, zoals het voorbeeld van de mode-industrie laat zien. Om echt vooruitgang te boeken is een overkoepelende aanpak nodig die losse oplossingen met potentie, slim met elkaar verbindt. De topsector en CLICKNL spelen hierin een belangrijke rol.

Ten eerste door het stimuleren van de inzet van ontwerpkracht, omdat juist een ontwerpende aanpak ons in staat stelt om het hele systeem in ogenschouw te nemen. Ten tweede door coördinatie van experiment en onderzoek, zodat betrokkenen in een keten kunnen bouwen op dezelfde kennisbasis – en verschillende ketens van elkaar kunnen

'Om echt vooruitgang te boeken is een overkoepelende aanpak nodig die losse oplossingen met potentie, slim met elkaar verbindt.'

leren. En ten derde door ontwikkeling van specifieke, actiegerichte programma's die circulair ondernemerschap, innovatieve toepassingen en onderzoek koppelen aan overheidsbeleid en instrumenten. Voor dit alles is samenwerking tussen verschillende sectoren is essentieel. Dit leidt uiteindelijk tot nieuwe producten en diensten die niet alleen mensvriendelijk en duurzaam zijn, maar ook economisch aantrekkelijk.'

Design Innovation Sessions – Foto: Kas van Vliet

Aan de slag met ontwerpkracht

Benieuwd hoe je de ontwerpkracht binnen jouw praktijk kan versterken? Verdiep je in Key Enabling Methodologies die relevant zijn voor ontwikkeling van de leefomgeving, zoals [Visie en Verbeelding](#), [Participatie en Co-Creatie](#) en [Waardecreatie en Opschaling](#). Geïnteresseerd in de achterliggende visie? Lees de [Agenda Ontwerpkracht](#).

Colofon

Schrijver: Twan Eikelenboom

Vormgeving: Thomas & Jurgen

Fotografie en beeld: Zie onderschriften, beeld is gebruikt met toestemming van makers en/of rechthebbenden of komt voort uit beschikbaar gesteld persmateriaal.

